Entre a Polônia e o Brasil

Histórias de família

Z Polski do Brazylii, między wojnami a nowymi początkami

Rodzina Trojanów

Relacja Autorstwa Arthura Trojana

Pod koniec XVIII wieku Polska została najechana i podzielona przez sąsiednie mocarstwa, przestając istnieć jako niepodległe państwo na 123 lata. W tych okolicznościach wielu Polaków opuściło swoją ojczyznę w poszukiwaniu lepszych warunków życia. Wśród nich był młody Baltazar Trojan, urodzony w 1875 roku w Suwałkach, w północno-wschodniej Polsce, który wyemigrował wraz z rodzicami do Stanów Zjednoczonych.

Wraz z wybuchem I wojny światowej w 1914 roku oraz dzięki staraniom znakomitego pianisty Ignacego Paderewskiego na rzecz utworzenia polskiej armii w Europie Zachodniej, liczna grupa Polaków mieszkających w USA wyjechała do Francji, aby wstąpić do Armii Polskiej we Francji, dowodzonej przez generała Józefa Hallera. Wśród nich znajdował się Baltazar Trojan, który wracał do Europy po 20 latach spędzonych w Ameryce.



Baltazar Trojan w mundurze armii amerykańskiej, przed wyjazdem do Europy w 1914 roku. Archiwum prywatne.

Po zakończeniu konfliktu i odrodzeniu państwa polskiego Baltazar osiedlił się w Warszawie, gdzie rozpoczął nowe życie. Tam poznał Michalinę, którą poślubił. Mieli pięcioro dzieci: Stanisława, Józefa, Jana, Stefana i Zofię. Rodzina mieszkała w Radości, na obrzeżach Warszawy, obecnie dzielnicy stolicy noszącej nazwę Wesoły.



Baltazar i Michalina Trojanowie z dziećmi (od najstarszego do najmłodszego): Stanisławem, Józefem, Janem, Stefanem i Zofią oraz psem o imieniu Lew. Archiwum prywatne.




Zdjęcia paszportów Baltazara Trojana i Michaliny Trojan oraz ich pięciorga dzieci. Archiwum prywatne.

Baltazar pracował dla polskiego rządu. Na początku lat 30. XX wieku, zaniepokojony możliwością wybuchu kolejnej wojny i pragnąc zapewnić swoim dzieciom lepsze warunki życia, przyłączył się do innych rodzin, które planowały założyć polską kolonię w pobliżu Iquitos w Peru. Osoba odpowiedzialna za organizację wyprawy nie jest znana.



Michalina z dziećmi w wiosce, w której mieszkali, niedaleko Iquitos w Peru. Archiwum prywatne.

W 1931 roku rodzina Trojanów na zawsze opuściła Polskę. Pociągiem udali się do Francji, następnie statkiem do Anglii, skąd wyruszyli w kierunku Ameryki Południowej. Po przybyciu do Manaus przeżyli pewną przygodę, którą Józef Mariusz wspominał przez całe życie. W restauracji, widząc na stole dużą ilość białego proszku, Michalina wykrzyknęła: „Co za bogaty kraj! Zobaczcie, ile tu tartego sera!". Wszyscy nałożyli sobie dużą ilość tego proszku do jedzenia, by dopiero później odkryć, że była to mąka z manioku.

Jakiś czas później, podczas podróży rzeką Amazonką, Baltazar zachorował i zmarł. Jego ciało pochowano nad brzegiem rzeki. Nie zdążył dotrzeć do ziemi, którą wcześniej zakupił.

Michalina kontynuowała podróż wraz z dziećmi. Kiedy dotarła na miejsce, w którym mieli zamieszkać, zobaczyła ziemię położoną pośród lasu, nad brzegiem rzeki. W pobliżu znajdowała się również wioska rdzennej ludności. Józef Mariusz wspominał, że pewnego razu poszedł do tej wioski i wrócił z pomalowanym ciałem. Matka pozwoliła mu wejść do domu dopiero po tym, jak zmył całą farbę.

Przez pięć lat, które spędzili w tej okolicy, utrzymywali się z uprawy roślin korzeniowych i hodowli zwierząt. Był to bardzo trudny okres. Michalina straciła troje dzieci: Stanisława i Stefana, którzy zmarli z powodu chorób, oraz Zofię, która zmarła po zjedzeniu niejadalnych grzybów.

W obliczu tych strat i trudnych warunków życia rodzina postanowiła opuścić Peru. Pod koniec 1935 roku Michalina wraz z synami Józefem Mariuszem i Janem Bronisławem wyruszyła w podróż, zamierzając dotrzeć do stanu Paraná w Brazylii. Podczas postoju w Rio de Janeiro Józef Mariusz zawsze opowiadał, jak bardzo wzruszył się na widok Chrystusa z rozpostartymi ramionami, którego zobaczył ze statku. Zeszli na ląd, aby zwiedzić miasto, i ostatecznie spóźnili się na odpływ statku.

Rodzina ponownie musiała więc rozpocząć życie od zera.

Osiedlili się w centrum Rio de Janeiro, gdzie wszyscy zaczęli pracować i prowadzili bardzo skromne życie. W 1944 roku Józef ożenił się z Marią, mieszkanką Rio de Janeiro, która również była córką polskich imigrantów. Mieli jednego syna, Stanisława. Jego brat Jan Bronisław ożenił się z Aparecidą, pochodzącą ze stanu Minas Gerais. Mieli sześcioro dzieci: Henrique Gabriela, José Antonia, Antonia Carlosa, Luísa Alberta, Paula Henriquego i Ricarda Tadeu.



Część rodziny Trojanów zgromadzona w Quinta da Boa Vista podczas chrztu najstarszej wnuczki Józefa Mariusza Trojana, Rosany Trojan, w grudniu 1970 roku. Archiwum prywatne. Od lewej: Jan Bronisław z żoną Aparecidą – rodzice chrzestni Rosany; Rosana na rękach matki, Marinalvy Leite Trojan, i ojca, Stanisława; po prawej stronie Józef Mariusz z najmłodszym bratankiem, Ricardem Tadeu.

Michalina zmarła w 1960 roku z powodu problemów zdrowotnych. Jej najstarszy wnuk, Stanisław, wspominał, że nigdy nie nauczyła się mówić po portugalsku i porozumiewała się wyłącznie po polsku.

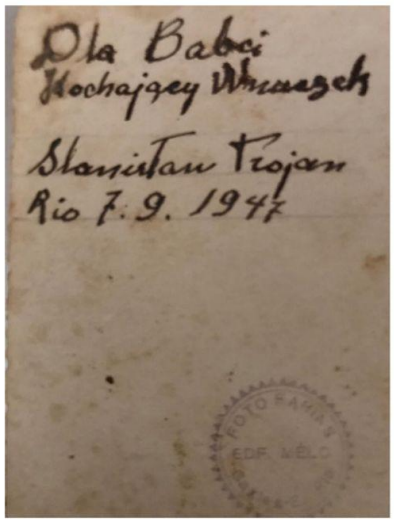



Zdjęcie Stanisława Trojana z dedykacją dla babci, napisaną przez Józefa Mariusza. Archiwum prywatne.

Chociaż przez wiele lat rodzina nie utrzymywała bliskich kontaktów z polską społecznością w Rio de Janeiro, Józef Mariusz nauczył swoje wnuki podstaw języka polskiego. Szczególnie Arthur wykazywał duże zainteresowanie nauką.



Pierwsza Komunia Święta Arthura Trojana, najmłodszego wnuka, wraz z dziadkiem Józefem Mariuszem Trojanem. Archiwum prywatne.



Ślub Rosany, najstarszej wnuczki, z udziałem dziadków Józefa i Marii. Archiwum prywatne.

Józef Mariusz Trojan zmarł w 2003 roku w wyniku wypadku samochodowego. W tym samym okresie rodzina rozpoczęła procedurę potwierdzenia polskiego obywatelstwa w ówczesnym Konsulacie Generalnym Rzeczypospolitej Polskiej w Rio de Janeiro. Procedura napotkała trudności i musiała zostać przeprowadzona ponownie po zaginięciu dokumentacji.

W związku z tym konieczne było ponowne zgromadzenie wszystkich dokumentów i wykonanie nowych tłumaczeń. Właśnie wtedy Arthur poznał pana Tomasza Łychowskiego, tłumacza, który zachęcił go do ponownego nawiązania kontaktu z językiem polskim i doskonalenia znajomości zdobytej dzięki dziadkowi. Stanisław, Arthur i Rosana, a także kuzyn Stanisława, Antonio Carlos, wraz ze swoimi dziećmi, ostatecznie uzyskali potwierdzenie polskiego obywatelstwa w 2011 roku.

W 2013 roku Arthur rozpoczął naukę języka polskiego w Polonia Sociedade Beneficente. W następnym roku po raz pierwszy pojechał do Polski, aby wziąć udział w kursie organizacji wydarzeń kulturalnych w Szkole Liderów Polonijnych. Podróż okazała się bardzo owocna, ponieważ umożliwiła mu nawiązanie ważnych kontaktów, które pozwoliły mu realizować liczne inicjatywy kulturalne w stowarzyszeniu.

Od tego czasu Arthur, jako adwokat i osoba posiadająca wiedzę na temat historii Polski, mógł wspierać stowarzyszenie w różnych obszarach, przede wszystkim w działalności kulturalnej i prawnej. Dzięki kontaktom nawiązanym w stowarzyszeniu Arthur zaczął świadczyć w Brazylii usługi prawne na rzecz niektórych Polaków. Praca ta zaprowadziła go do Polski jeszcze dwukrotnie, dzięki czemu mógł lepiej poznać ojczyznę Kopernika.

W 2020 roku został wybrany prezesem Polonia Sociedade Beneficente do Rio de Janeiro. Podczas swojej kadencji rozpoczął proces modernizacji instytucji. Stworzył nowe logo, profile w mediach społecznościowych oraz stronę internetową, dzięki czemu liczba osób zainteresowanych działalnością stowarzyszenia stale rosła. Jego praca została również doceniona poprzez przyznanie mu Medalu za Zasługi dla Kultury Polskiej.



Arthur Trojan otrzymuje Medal za Zasługi dla Kultury Polskiej, przyznany przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej. Archiwum prywatne.

W czerwcu 2026 roku Polonia Sociedade do Rio de Janeiro otrzymało najwyższe wyróżnienie Miasta Rio de Janeiro, Medal Pedro Ernesto, za działalność filantropijną oraz promowanie wymiany kulturalnej między Brazylią a Polską. Arthur otrzymał również wyrazy uznania w formie oficjalnej uchwały pochwalnej za swoją działalność na stanowisku prezesa.



Arthur Trojan w sali Zarządu, w siedzibie Polonia Sociedade, trzymający Medal Pedro Ernesto oraz dyplom. Archiwum prywatne.

Arthur Trojan - atrojan@hotmail.com

Realização:

CASA DA CULTURA POLÔNIA BRASIL

Financiamento:

Senat – Polonia 2026

Apoio:

KUL